

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om Christendommens Sandhed

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om Christendommens Sandhed", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1826_444_2-txt-shoot-idm4182.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Om Christendommens Sandhed.

Maa trykkes.

I Kjøbenhavns Politieret den 3die April 1827.

P. Eberlin.

(Fortsættelse.)

Ved at gennemgaae de forrige Stykker af denne Betragtning, som alvorlige Læsere med mig vil finde nødvendigt, har jeg seet, de er just ikke i den bedste Orden, skjøndt det var min Bestræbelse, saa klart som mueligt, at oplyse den theologiske Vildfarelse, der, uden et besynderligt Guds Forsyn, maatte voldt den christelige Kirkes Undergang, og truer endnu, hvor den findes, Troens Liv: den nedarvede Vildfarelse nemlig, at ikke Kirkens levende Troes-Bekjendelse, men Skriftens Bogstav var Christendommens første Kundskabs-Kilde, og det umiskjendelige Skillenum mellem den christelige Kirke og alle andre Kirker, disse være nu hedenske, jødiske, tyrkiske, eller kjætterske. Om nu Mangelen paa stræng Orden i denne Udvikling er en Feil eller ikke, maa jeg overlade til Klogeres Bedømmelse; thi vel veed jeg, at Sandhed, ved at udvikle sig i en stræng Tanke-Følge, hardtad aftvinger Forstanden sit Bifald, men jeg veed ogsaa, at fattes Livet i en saadan Udvikling, da er det Bifald, den aftvinger, dødt og magtesløst, og mig er det ikke givet at forene stræng Orden med Livet, men kun bagefter historisk at opfatte og angive, hvorledes man i Tankerne maa ordne dets Momenter, naar man vil klare sig den dunkle Sammenhæng. Mine Læsere maa derfor vænne sig til den Særhed hos mig, som jeg ikke maatte aflægge, om jeg 224end kunde, og ingenlunde troe, det er af Skjødsløshed eller Dovenskab, at jeg, efter at have rettet, ja vel endog revset min Uorden i tidligere Udviklinger, dog bestandig, om end vel lidt mindre, paa Ny gjør mig skyldig i den; thi jeg stræber snarere for meget end for lidet efter at udarbejde mine Tanker til Klarhed, før jeg ytrer dem, men til Lykke mærker jeg dog omsider, at jeg dermed piner Livet af dem, og saa bliver mit sidste Udkast sædvanlig dunklere end det Første, at jeg ikke skal tale om det Mellemste. Netop fordi det poetiske og videnskabelige Element hos mig er venlig og vel forligte om Materien, strides de bestandig om Formen, og naar jeg selv vil lægge mig derimellem, ophører vel Striden, men naturligviis og saa den levende Vexel-Virkning, saa jeg, som her, bliver min egen Historie-Skriver, hvad Skribenten immer taber, og Læseren kun engang imellem vinder ved.

For nu imidlertid, saavidt mueligt, at skyde den Snaksomhed, der, naar man skal tale om sig selv, vel er uundgaaelig, men er et kostbart Morskab for Skribenten, hvad enten han saa kjeder sine Læsere, eller morer dem paa sin Bekostning, vil jeg kortelig angive, hvorledes jeg finder Tanke-Gangen om den vigtige Materie, vi have for os, i sin Orden, uden at bryde mig om, i hvilken Følge Brud-Stykkerne findes.

Jeg har, baade som Præst i den Danske Stats-Kirke og som Dansk Skribent, i mange Aar givet denne Stats-Kirke det Vidnesbyrd, at Dens hele Indretning, som den i Ritual og Alter-Bog findes beskrevet, er ægte christelig, og den christelige Tro, hvorpaa vi er døbte, og som kortelig findes beskrevet og udlagt i Luthers lille Catechismus, levende udtrykt og lovsjunget i vore Fædres Psalmer, denne christelige Tro har jeg vedkjendt mig, som min egen Tro, hvormed og hvorpaa jeg, i aandeligt Samfund med Herren og Hans Menighed, vilde leve og døe; fordi jeg var levende overbeviist om denne Troes guddommelige Sandhed og saliggjørende Kraft.

Dette mit christelige og præstelige Vidnesbyrd bekræfter jeg paa det Høitideligste, og vil ligesaa lidt vide af nogen anden christelig Tro at sige, end den evangelisk-lutherske, som jeg har sporet hos mig selv mindste Tvivl om denne Troes guddommelige Sandhed og saliggjørende Kraft, saa med min Overbeviisning om Fæderne-Troens Ægthed og Herlighed er kun skedt den Forandring, at Den har mærkelig vundet saavel i Fasthed, som i Liv og Klarhed.

Før har jeg nemlig, med vore Fædres Skrift-Kloge, antaget, at man bedst kunde bevise den Troes christelige Ægthed, vi ved Daaben bekjende, af den Hellige Skrift og den christelige Kirkes skrevne Historie, og saa igjen bevise Christendommens Sandhed tilligemed Bibelens Guddommelighed af Kirkens vidunderlige Historie og vor egen Erfaring deri; men disse mine Tanker har jeg aldeles forandret, og Grundene forelægger jeg herved mine Med-Christne til saa moden Overveielse, som Sagens Vigtighed kræver, da det ingenlunde er ligegyldigt, om vi forsvare vor Tro godt eller slet, og endnu mindre, enten vi bygge vor Overbeviisning om

Dens ægte Christelighed paa en vaklende eller paa en urokkelig, paa en død eller paa en levende Grundvold.

Det faldt mig nemlig ind, at naar vi kræve Bibelen og andre gamle Bøger til Vidne paa vor Fædrene-Troes ægte Christelighed, som i vore Dage er blevet hardt anfægtet, selv af mange, der kaldte sig christelige Bisper, Præster og Professorer, da beraabe vi os dermed paa Noget, vi ei engang selv kjende tilbunds, og som alle ustudeerte Christne kun kan læse i en Oversættelse, og tildeels slet ikke kjender. De skal altsaa troe os paa vort 226Ord, hvad til Nød gik an, saalænge alle Præster talde eens, og Ingen maatte skrive imod Troen, men er nu hardtad umueligt, uden Overtro paa vores Lærdom og Skrift-Klogskab, saa de Fleste maae blive tvivlraadige, og slet ikke vide, hvad de som Christne skal troe.

Her synes gode Raad dyre, og er dog ved Haanden, saasnart vi huske, at Troes-Bekjendelsen ved Daaben er jo et fuldgyldigt Vidnesbyrd om, hvad alle de skal troe, der vil være Christne, saa, hvem der fornægter eller i mindste Maade vrager den Tro, som ikke alene Lutheranerne, men ogsaa Catholikerne bekjende, han er aabenbar ingen Christen, med mindre den christelige Tro har fra Arilds-Tid været forfalsket i Kirken, hvad han faaer see til om han kan bevise, men maa da først gaae ud af vor Kirke, hvor Ingen kan være, som aabenbar fornægter og forkaster sin Daabs-Pagt.

Nu kan vi da rolig overlade til Enhver: hvilken Forsikkring om den ægte Christendom, de helst vil troe, enten den hele christelige Kirkes og Menigheds høitidelige Vidnesbyrd ved Daaben gennem mange Aarhundreder, eller nogle fra deres Daabs-Pagt affaldne Boglærdes Paastand, som ovenikjøbet vil indbilde os, at Christendommen var af Begyndelsen det rene Hedenskab.

Dog, det er langt fra at være det Eneste, vi vinder ved at holde os til den offentlige og almindelige Troes-Bekjendelse; thi den lærer os baade hvordan Skriften skal forstaaes christelig, og lærer os tillige at skille imellem den christelige Tro, som vi har tilfælles med alle dem, der har været Christne før vi, og dem, der skal være det efter os, og vor christelige Oplysning, der rimeligviis kan være større end vore Forfædres, og maa være ringere, end vore Efterkommeres kan blive, uden at det i Grunden gjør nogen Skilsmisse, da de christelige Skrift-Kloge jo altid 227skal være mere oplyste end den øvrige Menighed, og høre dog ligefuldt til den.

Nu behøver da Menigheden ikke at troe blindt paa sine Præster, men kan bedømme deres Tale om hvad der staaer i Skriften, efter Troens Regel, og christelige Præster har ikke alene den Glæde at kunne sige til deres Tilhørere med Apostelen: jeg taler som til Forstandige, dømmes selv, hvad jeg siger; men de vinde ogsaa for sig selv en glædelig Vished om, at den evangelisk-lutherske Bibel-Lærdom er grund-christelig, og de kan tage sig i Agt for at dømme haardt og ukjærlig om dem, der, uden dog at fornægte eller bestride den christelige Tro, i enkelte Lærdomme afviger fra dem, medens de paa den anden Side lære ei at vige et Haarsbred fra den Troes-Grund, hvorpaa Menighedens Sikkerhed er bygget, og som vi veed, er den Grundvold Herren selv har lagt, da denne ellers maatte være forsvundet, og Hans Kirke forgaaet.

Naar vi saaledes holde fast ved det Troens Ord, som er Aandens levende Røst, hvorefter Skriftens Bogstav skal udtydes og forklares, da kan vi ogsaa først med Held forsvare Troen mod Dens Fiender, og bestyrke den hos de Tvivlraadige; thi saalænge vi vilde udlede Troen af Skriften, kunde Modstanderne trættes med os til Domme-Dag om hvad der var den christelige Tro, der skulde forsvares, og saalænge maatte Menigheden blive tvivlraadig ved enhver af de utallige og tildeels til Domme-Dag uopløselige Tvivl, der kan opkastes og opstaae ved en ældgammel Bog, der er gaaet igjennem saamange Hænder, og har saa mangfoldigt, saa dybt og derfor nødvendig mangansteds saa dunkelt et Indhold, som Bibelen.

Det evangelisk-lutherske Præste-Vidnesbyrd om den bekjendte christelige Troes Overeensstemmelse med Bibe228len, og om denne mageløse Bogs Guddommelighed, dette Vidnesbyrd ei alene bekræfter jeg fremdeles, men erklærer det for uadskilleligt fra den christelige Lære-Stand, og Forskjellen er da kun, at jeg ikke vil udlede den christelige Tro af Bibelen, men tager den hvor jeg finder den klart udtrykt og nøie bestemt: i Kirken, og at jeg endnu mindre kan henvise Menigheden til Bibelen for der at finde Troen, som man nødvendig maa føre med sig til Skriften, for at have Samfund med den Aand, der ene kan forklare os Skriften, og gjøre dens Læsning frugtbar. Jeg er altsaa blevet enig med de nyere Theologer om, at man nødvendig maa føre Christendommens Grund-Begreb, som Udtrykket for Dens Aand, med sig til Skriften, for at forstaae den ret, men dette Grund-Begreb finder jeg naturligviis ikke som en Hedning i min egen Fornuft, men som en Christen, i den christelige Menigheds almindelige, uforanderlige Troes-Bekjendelse. Det Samme gjorde Luther og hans Disciple, men indbildte sig, at Troes-Bekjendelsen igjen maatte tænkes udledt af Skriften og grundet derpaa, hvorved deres Theologi kom i et videnskabeligt Vilderede, hvoraf de vantroe Skriftkloge have betjent sig til aldeles at forvirre Begreberne om Christendom.

Naar vi nu have indseet, at de Christnes Skriftkloge, der skal staae som et levende Baand mellem Troen og Skriften, og de bestandige Vidner om Begges Overeensstemmelse, have deels deres og hele Menighedens Tro, og deels deres eget særdeles Vidnesbyrd om Skriften at forsvare, saa indseer man let, at de ikke maae sammenblande, end sige forvexle disse to Embeds-Forretninger, da de ellers nødvendig udføre dem daarlig, give Modstanderne Leilighed til at forvirre Menigheden i sin Tro, og gjøre det næsten umueligt for Dem i Menigheden, der ængstes af Tvivl, at have Gavn af det Troes-Forsvar, der dog 229ret egenlig skal være

beregnet paa dem; men saalænge vi vil udlede Troen af Skriften, maae vi nødvendig gjøre os skyldige i en saadan Sammenblanding, og, hvad der endda er det værste, saalænge arbeide vi, med al vor Kamp for Bibelens Guddommelighed, Modstanderne i Hænderne, da de blot behøve at indrømme den, men derhos paastaae, at den christelige Tro ei kan udledes deraf, blot behøver det, for at gjøre Menigheden tvivlrædig, og os videnskabelig fortvivlede.

Derfor skal vi, saa klart som mueligt, adskille Troens Sag, som er hele Menighedens, fra Bibelens Sag, som kun er de christelige Læseses og aabenbar mest de christelige Boglærdes, for at Menigheden kan hvile trygt i Troen, medens vi trættes om Skriften, og i Bekjendelsen have en fast Regel at følge ved sit Skjøn om de uenige Skriftkloges Forhold til Christendommen.

Betænke vi derhos, at om end alle Boglærde var Christne, saa er der dog tusinde bibelske Spørgsmaal, hvorom de kan, og, naar de ei vil være Efter-Snakkere, maae, indtil videre, være uenige, hvoraf det er soleklart, at Troens Sag burde, saavidt mueligt, adskilles fra Bibelens, endogsaa blot for at den med Troen forenelige Menings-Forskjel kan yttre sig saa frit og aabenlyst, som den nødvendig maa, naar den guddommelige Bog skal efterhaanden blive klar for Lærd og Læg, og det præstelige Vidnesbyrd om Den derved aabenbar beseigles.

Saaledes er jeg da ogsaa blevet enig med de nyere Theologer om, at man nøie maa skjelne mellem Christendom, som er for Alle, og Skrift-Klogskab, som dog egenlig kun er for de Boglærde, og hører i alt Fald til Skolen, hvor man bestandig skal gaae videre, medens Christendommen har hjemme i Kirken, som skal staae fast til Dagenes Ende; men det er den mærkelige Forskjel, 230at jeg lader Kirkens Vidnesbyrd afgjøre, hvad der er Christendom, og paastaaer, at de Skrift-Kloge, der ikke kan finde sig i denne Afgjørelse, og vil i deres Skrift-Klogskab rette sig derefter, de udelukke sig derved selv af den christelige Kirke, og kan umuelig taales deri, da Kirken vel kan taale at have Fiender, men ei behandle dem som Venner, uden at vanære og nedbryde sig selv.

Om nu end baade Troen, Bibelen, og Begges Overensstemmelse, ved den videnskabelige Adskillelse af Spørgsmaalene, blev os vanskeligere at forsvare, burde den desuagtet finde Sted, og vi kunde trøste os ved, at alle vore Forsvars-Skrifter dog jo kun er Beskrivelser af det Forsvar, der i de mange fremfarne Aldre, trods hele Verdens Magt, Viisdom og Tillokkelse, uægtelig har vedligeholdt Troen, i Forening med dyb Ærbødighed for Skriften, og med den Forvisning, at de er een og samme Aands Værk til Skabelse, Opfostring, Oplysning og Uddannelse af det nye Menneske i Christo.

Men det er dog aabenbar umueligt, at det skriftlige Værgemaal skulde blive vanskeligere, fordi vi lærde at betragte det fra den rette Side, og øve det paa den bedste Maade, og det er derhos klart, at har Troens og Skriftens Aand saa kraftig forsvaret Begge, uagtet de Skrift-Kloge bar sig saa ubehændig ad, og bildte sig ind, at det Døde skulde forsvare det Levende, saa kan det aldrig feile, at Forsvaret maa blive glimrende, naar de Skrift-Kloge, med Forstands oplyste Øine, betragte sig som den Aands Redskaber, og arbeide i deres Forsvars-Skrifter kun paa levende at afbilde Aandens og Ordets Helte-Gjerninger i Tidens Løb.

At, i Øvrigt, Bibelens Guddommelighed og Overensstemmelse med de Christnes Tro bliver nemmere at forsvare, jo mindre man behøver enten at bryde sig om 231hvordigt Udviklingen er Andre end Boglærde fattelig, eller at frygte for, Kampen skal rokke Menighedens Tro, det er vel alle Theologer indlysende, og Udviklingen af mine Tanker om et rigtigt Bibel-Forsvar maa jeg have mig forbeholden til enegen Betragtning; men det synes vist Mange, ved første Øiekast, som om Troen blev vanskeligere at forsvare, naar Dens Sag videnskabelig adskilles fra Bibelens, og derom maa jeg vel sige et Par Ord.

Det er en indgroet Fordom hos de christelige Skrift-Kloge, at Troen, om Den end ikke udledes af Skriften, dog skal forsvares dermed, og en saadan Fordom, der kan udregne sin Herkomst fra de videnskabelige Apologeters Stamfader: Justinus Mar tyr selv, vil man vel sige er farlig at angribe; men det vil jeg ikke heller, jeg vil kun sige, hvad jeg mener om den, lade den for Resten staae ved sit Værd, og gaae min egen Vei.

At Mesteren og hans Apostler, naar de talde med Jøder, og især naar de tvistede med deres Skrift-Kloge, beraabde sig paa Kjends-Gjerninger og Spaadomme i det Gamle Testamente, hvis Rigtighed Alle indrømmede, det var i sin Orden; men deraf følger ingenlunde, at det kan nytte, naar man taler med Hedninger, eller i det Hele med Folk, der ikke have den historiske Tro paa det Gamle Testamente, end sige da de gamle Rabbiners og vores Øie for Prophetierne. Her støder jeg da atter sammen med de nyere Theologer, og afviger kun fra dem deri, at jeg naturligviis hverken kan antage, at Guds Søn var en daarlig Exeget, eller at han benyttede sig af Rabbinernes Dumhed, for at tilsnige sig guddommelig Anseelse; thi saadan en Guds Søn maatte jeg dybt foragte. Jeg paastaaer derfor nu ligesaa kjækt, som nogensinde, at de Kjends-Gjerninger og Spaadomme, Herren og hans Apostler beraabde sig paa, er aldeles rigtige; men jeg kan ikke 232nægte, at denne Paastand trænger selv til et Forsvar, jeg ingenlunde tør love at bringe til Klarhed, og en Paastand, der ventelig til Verdens Ende selv trænger til Forsvar, duer naturligviis ikke til at forsvare sig med.

At Herren og hans Apostler fremdeles beraabde sig paa de Tegn og underlige Gjerninger, som Folk enten

selv havde seet for deres Øine, eller hørde Vidnesbyrd om af Øien-Vidner, som tildeels selv kunde gjøre lignende Tegn, og viste, de vilde hellere døe end lyve, det er begribeligt nok; men deraf følger ingenlunde, at man med mindste Held kan nu beraabe sig paa Christi og Apostlernes Mirakler, til Beviis paa, at Jesus virkelig havde Guddoms-Magt, og udrustede sine Apostler med Almagts-Aanden, saa heri maa jeg atter give de nyere Theologer Ret. Det er naturligiis ikke saaledes at forstaae, at jeg kan have enten Lodd eller Deel i deres Theologi, som vil gjøre vor Herre til en Taskenspiller, der endte med at lade sig levende begrave, og lod derpaa, som han stod op fra de Døde; thi hvem ville have den Skam at tjene slig en Herre, bøie Knæ i Hans Navn, og udraabe ham for Herren til Gud Faders Ære; nei, det er min christelige Tro, at denne Jesus, Guds eenbaarne Søn, som virkelig døde paa Korset, opstod af Graven, opfoer til Himmelen, og skal komme igjen som al Verdens Dommer, at Han havde og har al Magt i Himlen og paa Jorden, og det er mit præstelige Vidnesbyrd, at Alt hvad Skriften siger om Hans Ord og Gjerninger er baade Ham og Hans Fader værdigt; men jeg troer kun Miraklerne, fordi jeg troer paa Ham, som kunde gjøre dem, og maatte, synes mig, gjøre noget Saadant, naar Han kom til Verden, og hvorledes jeg nu skulde forsvare min Tro med de Gjerninger, jeg hverken selv har seet, eller hørt om af Øien-Vidner, men kun læst om i en Bog, jeg fandt troværdig, 233det er mig aldeles ubegribeligt. Alle de Indvendinger, jeg kjender mod Evangeliernes Ægthed, Apostlernes Troværdighed, Miraklernes Muelighed, og de bibelske Miraklers Beviis-Kraft for Øien-Vidner, finder jeg vist nok jammerlige, og tildeels latterlige, men at bygge sin Vidunder-Tro paa Noget, der kun er sikkert for hvem der har Vidunder-Troen, det finder jeg ogsaa galt, og om jeg selv kunde gjøre Mirakler, vilde jeg endda betænke mig vel, før jeg kaldte dem Beviis paa Andet, end paa den Kraft, som dertil hørde, og som gjerne kunde være overmenneskelig, uden derfor at være Guds Almagt. Det var derfor ingenlunde alle kraftige Gjerninger Herren og Hans Apostler beraabde sig paa, men kun saadanne, som Tegnet ved Brylluppet i Cana, med Brødene i Ørken, i Lazari Opvækkelse og Herrens Opstandelse, og det Øien-Vidne, som eet af disse Tegn ei var Beviis Nok paa en Troes Guddommelighed, der muelig kunde være sand, vilde jeg rigtig nok ikke spille Ord paa, men jeg tør ikke paatage mig at dæmpe den allermindste Tvivl om Jesu Guddom, eller om Legemets Opstandelse, enten hos mig selv eller Andre, med hele Bibel-Historien, end sige da med Det deri, som falder vanskeligst at troe.

Var det nu desuagtet ene med Bibel-Historien, og især med det Tvivlsomste deri, som Spaadommene og Miraklerne unægtelig er, de ældre Skrift-Kloge vilde forsvare Troen, da mener jeg, det var intet Under, at Menigheden, som denne Tanke-Gang var indpræntet, blev tvivlraadig eller fortvivlet, da Troens Fiender netop slog Leir i Bibel-Historien, og legede med de Spaadomme og Mirakler, der var udraabt for Troens urokkelige Bolværk; men at det derimod er et øiensynlig stort Guds Under, at Troen ei alene overlevede denne Døds-Fare, men tør end234ogsaa paatage sig at forsvare hele Bibel-Historien, med Spaadomme, Mirakler og Alt hvad man har beleet.

Nu var det dog, mener jeg, alt for galt, om vi Skrift-Kloge, efterat Troen har gjort Miraklet, og reddet Bibelen, vilde vende tilbage til den Indbildning, at det dog i Grunden var den Bog, deraabenbar ikke kunde forsvare sig selv, som havde forsvaret Troen, og at de Skrift-Kloge, hvis Vaaben fældte dem selv, saa snart de fik Andet at fægte med end deres egen Skygge, skal fremdeles være vore Lærere i Krigs-Konsten.

Hvad derfor end Andre vil, saa vil jeg stræbe at opdage, hvad det dog egenlig var, der gav den fra Bibelen løsrevne, af de Skrift-Kloge deels bestridte, deels opgivne Tro Magt til at bestaae, forsvare sig selv, og tage Bibelen i kraftig Beskyttelse.

Paa denne Vei har jeg nu for det Første opdaget, at Troen havde Ryggen fri, da den, indsluttet i sit korte Kirke-Begreb, ei kunde angribes af Nogen, som vilde være i Kirken, saa det maatte Menigheden nødvendig føle, at hvem der vilde hedde Christen, skjøndt han fornægtede den christelige Tro, var i det Mindste en Vrævler, og at hvem der prækede imod den Tro, han selv ved Daaben gav Vidnesbyrd, maatte enten have Skade paa Forstanden eller paa Samvittigheden. Her seer man først ret, hvad det gjaldt, da Spørgsmaalet hos os var, om Troes-Bekjendelsen ved Daaben skulde aflægges; thi var det skedt, som det tegnede til 1806, uden at jeg kan huske, Nogen ansaae det for vigtigt, da havde den christelige Troes Grund-Begreb nu været steendødt for den yngre Slægt, og Tvivlraadigheden sagtens i det Hele ulægelig.

Dernæst fandt jeg, at Troen havde en reen Fod at staae paa, fordi Dens Grund-Begreb var nøie bestemt, nemt at oversee, og umueligt at afbevise, saa Fiendens 235dumdristige Paastande, snart at Ingen vidste hvad der var Christendom, og snart at den christelige Tro aabenbar streed mod de unægteligste Sandheder, disse Paastande maatte tørne matte af paa Menighedens Følelse, at de i Grunden meget godt vidste hvad der var den christelige Tro, og at hvem der ikke var saa gammel som Jerusalems Skomager og havde oplevet Domme-Dag, skulde nok bare sig for at bevise, den foer med Løgn, og at Sligt kunde de allermindst have nogen Stemme om, som sagde, de ikke vidste, hvad der i Grunden var Christendom.

Heri fandt jeg Betingelserne for et aandeligt og levende Forsvar; thi en ubekjendt Tro maatte man først udbrede, før man kunde tænke paa at forsvare den uden for sig selv, og en Tro, der enten var selvmodsigende, stridende mod en unægtelig Sandhed, eller ubestemt, lod sig slet ikke videnskabelig forsvare.

Endelig fandt jeg, at hvad den christelige Tro nu og altid maatte takke, som for sin Udbredelse, saa for

alle sine Seier-Vindinger, det var et mageløst Vidnesbyrd, som alle Sandheds-Venner maatte kjende gyldigt, og som derfor maatte være ligesaa uigjendriveligt og uovervindeligt, som Sandhed er selv.

Dette Vidnesbyrd er det nu jeg gjerne vilde beskrive saa levende og dog saa klart som mueligt; men da det først ved Dagenes Ende kan naae sin fulde Klarhed, og selv hos mig er i Udvikling, tør jeg ikke love for, at jo Beskrivelsen kan falde Mange meget dunkel, og virkelig være langt dunklere end jeg selv troer, kun er det min Trøst, at Vidnesbyrdet, da det blev langt dunklere beskrevet, ligefuldt har gjort sin Virkning, og vil selv ført i Pennen ei forfeile den, saasandt Troen er levende i mig, og jeg ikke selv svækker Vidnesbyrdets Kraft, ved at ville forklare hvad jeg dog i Grunden slet ikke begriber. At 236 jeg priser Skriften, som Kilden til al min Oplysning, og udtrykker mig gjerne med Dens Ord, skjøndt jeg ikke tør gjøre Den til Troens Kilde eller Formynder, det indseer man vel, følger af sig selv, naar Troens og Skriftens Aand virkelig er Een og den Samme.

Der tales ensteds i Aabenbaringen om to Vidner, som efter et langt og daadfuldt Liv skulde fældes af Dyret fra Afgrunden, men hvis Lig dog nogle Folke-Færd ei vilde lade begrave, og som virkelig, efter nogle Dages Forløb, igjen kom til Live, og foer aabenlyst til Himmels!

Hvorvidt nu dette, som jeg tænker, kan gjælde for en Spaadom, der er ifærd med at opfyldes, og overalt, hvorvidt Aabenbaringen, som jeg paastaaer, er en guddommelig, prophetisk Bog, derom vil jeg her, hvor Talen er om den fælles Tro, ikke tvistes med Nogen; men vist er det, at denne Lignelse udtrykker hvad jeg tænker om Vidnesbyrdet for den christelige Troes Sandhed.

Jeg finder nemlig, at der baade er og har altid været to Vidner, som eenstemmig anbefalede og forsvarede den christelige Tro, og at disse Vidner, efter enstund at have været aandelig døde, nu atter vise Livs-Tegn, og stræbe at give deres Vidnesbyrd en Klarhed, som, naar den kan naaes, med Rette maa kaldes en aandelig Himmel-Fart, da Vidnesbyrdet, skjøndt det er givet paa menneskelig Viis, derved afhjemles, som et dog i Grunden guddommeligt, som den guddommelige Sandheds og Kjerligheds aandelige Vidnesbyrd om deres Forhold til troende Christne, og deres vidunderlige Samfund med dem.

Disse to Vidner, som gjøre aandelig Eet i det levende Vidnesbyrd, danne med Samme en himmelsk Tre-Enighed paa Jorden, hvorom jeg finder talt, naar Aposte²³⁷len siger: der ere Tre som vidne i Himmelen, Faderen, Ordet og den Hellig-Aand, og disse Tre ere Eet. Tre ere ogsaa Vidnerne paa Jorden, Aanden og Vandet og Blodet, og disse Tre gjøre Eet, og tage vi et menneskeligt Vidnesbyrd for gyldigt, hvor meget mere da ikke Guds eget Vidnesbyrd om Hans Søn, som den der troer paa Guds Søn finder hos sig selv, og maa da vel troe Gud, og ei ville gjøre Ham til en Løgner, ved at mistroe det Vidnesbyrd, Gud haver givet sin Søn. Og Vidnesbyrdet er dette, at Gud haver skjænket os det evige Liv, og at dette Liv er i Hans Søn, saa hvem der haver Sønnen, haver ogsaa Livet, men hvem der ikke haver Guds Søn, haver heller ikke Livet!

Man mærke det vel, at det her slet ikke kommer derpaa an, om de tre Vidner i Himmelen, som der staaer i vort nyeste ny Testamente, virkelig fattes i alle gamle Haandskrifter, hvad man selv maatte have seet dem alle for at vide, og hvad jeg derfor, indtil videre, tager mig den Frihed at erklære for en aldeles uforsvarlig Paastand, som jeg, naar Talen bliver om Skriften, nærmere skal vise, men vil kun her berøre, fordi, hvad enten det staaer i Bibelen eller ikke, skal de Christne dog altid troe paa Faderen og Sønnen og den Hellig-Aand, som Tre i Tal og Bevidsthed, skjøndt Eet i Grunden, fordi de ere sig een og den samme Guddommelighed bevidste!

Ligesaalidt kommer det her Sagen ved, om jeg rigtig har fattet og udtrykt Apostelens Mening om de tre Vidner paa Jorden; thi jeg anfører ikke hans Ord til Beviis paa Noget, men laaner dem kun til dermed at sige, hvad jeg har bemærket om det Vidnesbyrd som har avlet, næret og beskyttet den christelige Tro paa Jorden, og naar jeg finder Ord i Skriften, som, for mine Øine, udtrykke en christelig Sandhed, da er det ikke blot min Ret, men 238 min Pligt, som christelig Skrift-Klog, at bruge dem dertil, da jeg ikke maa indbilde mig, at kunne optænke saa rene og levende Udtryk for Sandheden, som de, Apostlerne med langt klarere Oplysning førde i Pennen.

Disse Skriftens Ord, om det mageløse Vidnesbyrd Troen baade haver og giver paa Jorden, svæve da her kun for mig som et levende Stjerne-Billede, jeg troer, kan gjøre mine christelige Læsere samme Tjeneste, som Det gjør mig, ved ikke blot at vise mig Veien, men virkelig veilede mig: holde paa mig, naar jeg snubler, kalde mig tilbage, naar jeg forvildes fra Sporet, og oplive mig, naar jeg udmattes. Saaledes har jeg i alle mine Præste-Dage baade betragtet og fundet det i Bibelen beskrevne Guds Ord, og i denne Mening har jeg prist det, som den store prophetiske Nat-Lampe, der vandrer for christelige Bibel-Læsere, som Ild-Støtten for Israels Børn, paa Veien til det forjættede Land, men jeg vidste ei at gjøre mig det selv, derfor ei heller mine Læsere tydeligt, og kunde da, naar man sagde, jeg tog Bogstaven for Aanden, kun med en aandelig Protest bevise, det var ikke sandt. Saaledes, har jeg fundet, det gik ogsaa Morten Luther, og jeg tænkte derfor længe, det maatte nødvendig saa være, fordi Aand og Bogstav var i Skriften sammensmeltede, og maatte prises under Eet, skjøndt det var tungt, at de fleste Skrift-Kloge, der holdt sig til Bogstaven, tog ikke Aanden med; men jeg har nu opdaget, det var en Mis-Forstand; thi ikke i Skriften, men kun hos de hellige Skribenter var Aand og Bogstav dunkelt sammenføjede i Ordet, og kun hos troende Bibel-Læsere, og da især hos de

Skrift-Kloge iblandt dem, stræbe de efterhaanden at sammensmelte, i det forklarede Ord, hvad dog paa Jorden ei fuldelig kan skee, men giver sig kun i det præstelige Vidnesbyrd om Begges Grund-Eenhed 239prophetisk tilkjende, ikke som Resultatet af en fuldendt Skrift-Granskning, men som en Vished i Troen, der ved Bibel-Læsningens Frugter daglig stadfæstes. Kirkelig udgjør dette Vidnesbyrd om Ordets Aabenbarelse i Skrift, og Skriftens deraf flydende Aandelighed, eller om Grund-Eenheden af Skriften og det Troens Ord, vi prædike, kirkelig udgjør det Eet med Vidnesbyrdet saavel om Troens Ægthed som om Dens Sandhed, men videnskabelig maae disse Vidnesbyrd nødvendig adskilles, naar Sagen ikke, ved hvad der kalder sig Forklaring, skal fordunkles, istedenfor at oplyses, og ved at undlade denne Skilsmisse, har jeg feilet med Luther, skjøndt jeg ligesaa lidt som han enten har taget Bogstaven for Aanden, eller bundet mig til Bogstaven i den Betydning, kun en aandløs Skolastik, Ingen meer forhadt end Luther, under Raab paa ham udklækkede. Ei maae vi, som nu leve, heller Andet vente, end at vildt Sværmeri, der altid kæmper med tom Spidsfindighed om Riget og Magten og Æren i Aandens jordiske Verden, ei Andet vente, end at Det vil misbruge Skilsmissen vi gjør, som Skolastiken misbrugde Sammenblandingen; men den troende Menighed, om hvis Tarv det gjælder, og som ved Sammenblandingen nedsank og hensov i Tvivlraadighed, vil ved Skilsmissen vaagne, ja, opstaae af Døde, og lade Christus lyse for sig medens de troende Skrift-Kloge daglig kige dybere i Ordets dunkle Speil, som Skriften er, og fristes da sikkerlig ikke til at ophøie sig over den, eller finde de Lovtaler for store, som Aanden har givet den, skjøndt de nødvendig maae finde dem latterlige, som Aandløsheden holdt, da den forgudede en Bog, der, som Bogstav-Skrift, unægtelig er et Værk af Menneske-Hænder, og det ei blot af de hellige Skribenters, men ogsaa af Efter-Skrivernes, saa Dens Beskaffenhed er et videnskabeligt Spørgsmaal, Kirken kan 240og skal rolig overlade Skolen, uden derfor at vakle i sin Tro om Skriften, for hvis Rigtighed Aanden borger, ei blot med Troes-Bekjendelsen, men især med Livet og Kraften, som følger det med Skriften enige Ord paa Præste-Tungen, som driver alle troende Hørere til, saavidt mueligt, at vorde Bibel-Læsere, og som indstrømmer i de Troende med hvert Bibel-Ord, de levende tilegne sig.

Dog, dette kun i Forbigaaende, for, saavidt mueligt, at hindre Misforstand, og de to Vidner om Christendommens Sandhed, som videnskabelig maae adskilles, skjøndt deres eenstemmige Vidnesbyrd aandelig forener dem, det er da netop Kirken og Skolen, hvis Forhold bliver mig klarest, naar jeg sammenligner det med Forholdet mellem Tunge og Pen, mellem Ord og Skrift, men svarer dog egenlig kun til det dybe Grund-Forhold i Mennesket mellem Hjerter og Hoved, der begge kan yttre sig med Tunge og Pen, i Ord og Skrift, skjøndt det er ikke tænkeligt paa Jorden, at man ei skulde tale bedst af Hjertet, og skrive klarest udaf Hovedet, saa naar Aanden er tilstæde, vil Kirken altid bære sit Vidnesbyrd paa Tungen og Skolen føre sit i Pennen, uagtet de aldrig vil være for stolte til at laane og at lære af hinanden hvad der kan befordre Menighedens Vext i vor Herre Jesu Christi Naade og Kundskab!

Dog, hvad Redskab end Vidnerne bruge, og til hvilken Part af Mennesket de end nærmest vende sig, saa er dog Forskjellen altid den, at Kirken vidner faderlig, og Skolen sønlig til Faderens Ære, saa vi bestandig mindes om hvad Herren sagde: Der staaer jo skrevet i Loven, at to Menneskers Vidnesbyrd er sandt, og nu vidner baade Jeg, og Faderen, som mig udsendte. Ligheden er ogsaa gennemgribende, thi betragte vi den pro phetiske og 241apostoliske Skrift, da finde vi det samme Forhold, saavidt det i Skrift kan aabenbare sig, da det Gamle Testamente hvælver sig som et levende Salomons-Tempel, medens det Ny udspringer deraf, som en beskeden Synagoge, hvor det kommer for Dagen, hvad der omspaaedes i Templet, og udviklede sig af Dets hellige, levende Dunkelhed, som en Søn af Moders-Livet hos en hellig Jomfru. Derfor er det intet Under, at den kiødelige Følelse forud skabte sig Afguds-Billeder af denne aandelige Lignelse, saa man bøiede sig i Støvet for en selvgjort Guds-Moder, og stræbde haandgribelig at bygge en Christ-Kirke, som en verdslig Helligdom, efter Templets Lignelse, med en Ypperste-Præst, indsat af Mennesker, og et hemmelig indskudt Guds Ord, som, levende forplantet, kunde gjøre Skriften, om ikke ganske saa dog hardtad overflødig. Det er heller intet Under, at kiødelig Fornuft har taget Skyggen for Legemet, og den levende historiske Udvikling, som Skriften afbilder, for en æventyrlig Digtning, der blot skulde dramatisere Ideen til et kirkeligt Skue-Spil. Begge Forvanskninger af Christendommen: den luftige saavelsom den haandfaste, den fine saavelsom den grove, ere lige naturlige, og lade sig derfor med kiødelig Indbildnings-Kraft lettelig forbinde, som Skik er i vore Dage hos de natur-philosophiske Theologer.

Men det er, til Lykke, ikke blot i den hellige Skrift vi finde det dobbelte Vidnesbyrd om, at Gud haver skienket os det evige Liv, og at dette Liv er i Hans Søn, saa at ligesom Døden er Syndens Sold, saa er det evige Liv en Guds Naade-Gave i Christo Jesu, vor Herre; thi hvor vi finde den christelige Kirke og Skole, der finde vi nødvendig ogsaa Vidnesbyrdene, det være sig levende eller døde, da det ene er paa disse Vidnesbyrd vi kiende den christelige Menighed i Verden.

242Det evige Liv, see, det er da, som almindelig bekjendt og dog sædvanlig glemt, den store Axel, hvorefter det christelige Vidnesbyrd og hele den christelige Kirke-Historie dreier sig, saa med Lysten til det evige Liv maa den christelige Kirke nødvendig staae og falde, stige og dale, straale og fordunkles, og paa Virkeligheden, saavel af det evige Liv, som af Dets Skiækelse i Christo Jesu, derpaa beroer det øiensynlig, om Christendommen skuffer sine Bekjendere, eller er i Stand til at gjøre dem over al Maade lykkelige, hvad aabenbar er det Samme, som: om Christendommen medfører Sandhed eller ikke.

Saa høit elskede Gud Verden, at Han hengav sin eenbaarne Søn, paa det hver den som troer paa Ham, ei

skal gaae tabt, men have det evige Liv, det er, som vi alle veed, i et vidunderlig kort og dog Alt omfattende Begreb, det Evangelium, det store Jule-Bud, hvormed Kirkens Christus har udsendt sine Tjenere til alle Folk, Stammer og Tungemaal; og Troen derpaa, Troen paa, at Jesus Christus var den levende Guds Søn og havde det evige Livs Ord, denne Tro er det da unægtelig, som har grebet alle dem, der godvillig gik ind i Herrens Huus, som i en For-Stue til de evige Boliger, til Faderens Huus i det Skjulte.

Hermed stemmer da ogsaa hele den kirkelige Indretning overeens; thi ved Kirke-Dørren (om ikke i haandgribelig saa dog i aandelig Forstand) staaer Døbe-Funten, hvor den Indtrædende maa bekiende sig til Tro paa det evige Liv, som Maalet for det timelige, og som den Hellig-Aands Gave i det Samfund, der troer paa Jesus Christus, som den alraadende Gud Faders og Jomfru Marias Søn, den Korsfæstede men igjen Opstandne, hvem al Magt tilhører over Liv og Død; denne Tro maa den Indtrædende vedkiende sig, og annammer derfor 243med Daaben det kirkelige Vidnesbyrd, at saasandt han var en ærlig Mand, der ikke sagde Andet, end hvad han troede, da er han nu gienfødt til et Guds Barn, med Arve-Ret til det evige Liv. Med dette Vidnesbyrd henvises den Nyfødte til Kirke-Skolen, som nødvendig danner Midten i Herrens Huus, hvor Barnet skal oplæres og optugtes, saa han voxer, som i Alder, saa i Viisdom og i Naade for Gud og alt Folket, lærer, ved Hørelse og Læsning, eller dog ved en af Delene, at kiende Guds Huusholdning paa Jorden og Hans Førelser med Menneske-Slægten, fra Begyndelsen til Tidens Fylde, og fra den til Enden, lærer det bedre og maadeligere, hurtigere og senere, alt som han dertil har Evner og Stunder, men dog i Grunden godt, som han gjør sig Flid med at overveie de aandelige Ting i sit Hjerte, og retter sig baade indvortes og udvortes efter Herrens Bud. Endelig staaer Alteret, som Herrens Bord, i Choret, som det Allerhelligste, og dertil indbyder Kirken de Voxne, som have lært i Skolen, hvad det vil sige paa Aandens Sprog, at sidde tilbords med Abraham, Isak og Jakob i Himmeriges Rige, og ere blevne fortroelige med den Tanke-Gang, at det evige Liv, som Gud skiænker dem, der troe paa Hans eenbaarne Søn, dette Liv er i Sønnen, som er baade Veien, Sandheden og Livet, er Eet med sin Fader, og vil være Eet med sine Troende, de i Ham og Han i dem, ligesom Han er i Faderen og Faderen i Ham, og her, siger Kirken, her, hvor I broderlig klynge Eder om Bordet, at vorde deelagtige i det eneste Brød, som kom ned af Himmelen at give Verden Liv, og at skiænkes med den eneste Aand, som gjør levende, her skal I smage hvor god Herren er, og jo inderligere I elske Ham igjen, som har elsket os først, og satte Livet til for os, des gladeligere skal I føle, at dette Liv er Eder skiænket og givet, saa I er virkelige Lemmer paa det i Støvet usynlige men dog i Ordet og Kraften nærværende Kirke-Legeme, som vi alle udgjøre, med Christus til Hoved, faderlig elskede af Ham, i Hvem Livets Kilde er, og besjælede, beboede, som levende Stene i Hans hellige Tempel af Hans Aand, som gjør levende, og vil engang forvandle selv vort fornedrede, jordiske Legeme til Lighed med vor opstandne, himmelfarne Herres klare Skikkelse, som allerede i Aanden er Vores, naar vi ere Christi, naar vi ere Hans, som siger: tager, æder! dette er mit Legeme, som gives for Eder; drikker alle af det Ny Testaments Kalk i mit Blod, som udgydes for Eder til Syndernes Forladelse!

Dette er Vidnesbyrdet, jeg som Christen har annammet, fundet troværdigt, og som den christelige Kirkes indviede Tjener baaret paa Tungen, aflagt for Menigheden, med saameget Liv og saamegen Kraft, som Vidnesbyrdet enten havde i mig eller randt dog paa mine Læber, og det veed jeg, at naar jeg ikke brød mig om det evige Liv, eller naar jeg ikke troede at det var en Guds Naade-Gave i Christo Jesu, da gad jeg ikke hedt Christen, end sige da jeg skulde overtale Andre til at troe paa Christus; men da var jeg heller ikke Christen, om jeg saa end af lumpne Grunde vilde skride derfor; og havde Vidnesbyrdet om Christi Guddom og Hans Venners evige Glæde desuagtet noget Liv og nogen Kraft paa mine Læber, da maatte det unægtelig ene tilskrives en christelig Aand i Kirken, der oplivede og bekræftede alle dens Tjeneres Ord, naar de, selv kun af verdslige Grunde, virkelig vilde være hvad de høitidelig indviedes til: den Herre Jesu Christi og Hans Kirkes, Hans Evangeliums Tjenere. Men er det nu end sandt, hvad jeg som ærlig Mand vidner, at jeg kun taleder fordi jeg troede, saa var det jo dog ikke mig, men Troen selv, som skabde mit Vidnesbyrd om Troen, og var dette 245Vidnesbyrd levende og kraftigt, da skabdes det aabenbar af Troens Aand, thi Aand er jo den usynlige Kraft, som gjør Ordet levende, enten umiddelbar paa Tungen, eller middelbar, ved at oplive Hjertet hvoraf Ordet udstrømmer. Var mit Vidnesbyrd derimod dødt og magtesløst, da kom det naturligvis af, at jeg enten ikke troede hvad jeg sagde, eller at min Tro var død, var kun et Samtykke jeg gav Evangeliet, enten tankeløs, eller fordi jeg af udvortes Grunde sluttede mig til, at det maatte være sandt, men havde kun en død Hjemmel, Slutnings-Hjemmel af Bøger eller andre døde Ting derfor, og dertil maatte Grunden nødvendig ligge hos mig og ei hos Troen, som, da saamange Millioner blot for dens Skyld har gjort en ny Tids-Regning, og fortsat den gennem atten Aarhundreder, umuelig kan være udbredt og vedligeholdt ved et dødt og magtesløst Vidnesbyrd.

Ved at grunde herpaa, er det, vi komme efter, at Kirke-Skolen har et eget Vidnesbyrd at aflægge, som maa kaldes det kirke-historiske, da det udspringer af Kirkens Begivenheder i Tidens Løb, og gaaer ud paa, at det kirkelige Vidnesbyrd, der har udbredt og vedligeholdt den christelige Tro, maa nødvendig have været sandt, da det ellers umuelig kunde have det Liv og den Kraft, som Erfaring lærer det maatte have, for at udrette, hvad det virkelig har udrettet.

Om dette Skole-Vidnesbyrd er det jeg siger, detføres bedst i Pennen, og Grunden er jo indlysende, da det skal være bygget paa sikre Kjends-Gjerninger, og afhjæmles ved en klar Tanke-Række, som forbinder den skjulte Aarsag med den aabenbare Virkning, hvortil hører et videnskabeligt Arbeide, der ligesaalidt kan nøie prøves og gyldig bedømmes, uden at have fast for Øine, som det kan lykkes uden ved Hjælp af Bøger

og boglig Konst.

246Ogsaa i denne Henseende er Kirkens hellige Skrift ei blot et For-Billede paa det klare Skole-Vidnesbyrd, der skulde udvikle sig af Kirkens Historie, men et sagtens paa Jorden uopnaeligt Mønster, saa de Lutherske Skrift-Kloge har ingenlunde feilet i bestandig at forudsætte dette Vidnesbyrd, som troet i Kirken, og med al muelig Flid oplyst og udviklet i Skolen, men kun deri, at de søgde den Levende hos de Døde, og vilde besejle det bibelske Vidnesbyrd ved en død Oplysning og Udvikling, hvorved de aabenbar forvekslede Oplysning, som er Dødens, med Forklaring, som er Livets Værk. At ogsaa denne Skæbne, som Evangeliets Vidner aandelig havde tilfældes med hele Menneske-Slægten, og med den Guds Eenbaarne, som ogsaa var Menneskens Søn, ja, at baade Kirken og Skolen engang maatte aandelig korsfæstes, døe og begraves, og nedfare til Helvede, d. e., de Dødes Rige, for at en vidunderlig Opstandelse kunde bevise, at Helvedes Porte ei kunde faae Magt med Herrens Rensning, Helgen-Benene ei see Forraadelse, og Dødens Lænker ei holde de Vidner, som kun døde for at kunne gyldig afhjemle Vidnesbyrdet om det evige Liv i Christo Jesu, det er vist nok min Tanke, og udgjør Kjernen af Skole-Vidnesbyrdet, saaledes som jeg har stræbt og stræber fremdeles at føre det i Pennen; men det er klart, at denne Stræben forudsætter en ny Betragtning af det videnskabelige saavel som af det kirkelige Vidnesbyrd, og dog tillige en uafbrudt Kiæde-Gang, der vel syndes afbrudt, men var det dog i Grunden ikke, hvad jeg ikke bedre veed at udtrykke end ved den billedlige Tale, at Vidnerne vare ihjelslagne, men fandt dog selv i Døden Venner, som ei tillod deres Legemer at jordes, og traadte altsaa, efter Evne, i deres Sted, saa Vidnesbyrdet uddøde ikke, men blev kun, som en Gjenlyd af de døde Vid247ners Røst, for at til at udbrede, neppe stærkt nok til at forplante sig.

Det forekommer mig nemlig, som om man meget passende kunde kalde Ordet ved Sacramenterne Kirke-Vidnets, og Kirke-Historien Skole-Vidnets Legeme, og har jeg deri poetisk Ret, vil jeg med faa Ord kunne skildre Læseren, hvad skedt er i det sidste kirkelige Tids-Rum, ved at sige: i Morten Luther skildte Kirke-Vidnet, som er Troens Aand, sig fra sit Legeme, og svævede i Luther over Skole-Vidnets derved ogsaa afsjælede Legeme, uden at kunne, som Luther meende, skabe sig et nyt Legeme af Kirke-Historiens Hoved-Stykke: den hellige Skrift; hvoraf da Følgen blev, at Kirke-Historien standsede, og Skole-Vidnesbyrdet, som kun lever af Kirke-Historiens Fortsættelse, blev i det Hele dødt og magtesløst. Hvor man imidlertid elskede Vidnernes Ihukommelse, og skrinlagde eller canoniserede deres Been, der vedblev Kirke-Vidnet at svæve i det poetiske Legeme, Han hos Luther havde skabt sig af Bibel-Ordet paa Folke-Tungen, og dette poetiske Legeme er Kirke-Psalmen paa Moders-Maalet, hvori det aandelig balsomerede Vidnesbyrd virkelig har gjort Mirakler, men kun prophetiske, som i det Gamle Testamente, kun til biographisk ei til universal-historisk Fortsættelse af det christelige Folke-Liv.

Men tager jeg enten heri poetisk fejl, eller er denne Skildring mine Læsere for poetisk, gjør det dog i Grunden her liden eller ingen Forskjel, da hvad jeg egentlig dermed vil sige, er yderst simpelt og fatteligt, at nemlig Christendommen i det sidste Tids-Rum kun har ført et i Sammenligning med og sygeligt Liv, da den hardtad slet ikke har udbredt sig, og var omsider nær ved at uddøe i sine gamle Lande-Mærker, hvad Kirke-Historien ingenlunde tillader at forklare af Mathed eller Alderdoms-Svaghed hos Aanden, 248da Sligt, som vi veed, kun finder Sted hos Legemer, og som da nødvendig enten maa være kommet af Ulyst til det evige Liv, eller af Mis-Tro til Evangeliet derom, eller af en fiendtlig Aands Over-Magt.

Yderst mærkeligt er det i denne Henseende, at de eneste Aander, som trøstede Menneskene med et evigt Liv, og stødte i Tidens Løb sammen med den Christelige, var Østens og Nordens Kæmpe-Aand, blandt hvilke den Sidste bøiede sig for Christendommens Aand, og den Første var aabenbar en falsk Aand, der udgav sig for Jøders og Christnes Aand, som den bestreed, vandt alle sine Seire med verdslige Vaaben, og har ikke engang med Sværdet over Hovedet kunnet indtage de aandløse Ruiner af Kirken og Synagogen, som vel er det rette Navn til Jøder og Græker under Mahomeds Aag, saa den aandelige Magt, for hvilken Christendommens Aand syndes at vige, var En, som nægtede det evige Liv, og bespottede al Tro derpaa, med al Lyst dertil, og det var altsaa i Grunden en sig selv modsigende U-Aand; thi hvad der kalder sig selv Aand, hæver sig dermed over det Timelige, og paastaaer evigt Liv, som altsaa ingen Aand kan nægte og bespotte, uden at gjendrive og spotte sig selv. Denne Beskrivelse passer da ikke paa nogen aandelig Magt, der virkelig har kundgjort sig, uden paa Dødens Aand, der unægtelig er en saadan U-Aand, som man dog maa kalde Aand, fordi det er alle usynlig virkende Kræfters Fælles-Navn, men den christelige Kirke kalder den U-Aand, som hersker over de døde Kræfter, Djævelen eller Satan, og betegner ham derved som sin Avinds-Mand, hvad ogsaa Historien klarlig har aabenbaret, han er; thi denne Dødens og Bespottelsens Aand var det øiensynlig, som med det bitterste Had og den heldigste Fremgang bekæmpede den christelige Kirke og Skole i det sidste Tids-Rum. Den livløse Kundskab og 249tomme Spidsfindighed, som i Middel-Alderens Historie er bekjendt under Navnet Skolastik, syndes alt at have seiret, da Luther reiste sig i Aandens Kraft, og viste, den var aandelig død og magtesløs, men før endnu Luther døde, havde den, blot i en anden Dragt, bemægtiget sig det videnskabelige Scepter, saa mig synes, det gik her, som i Gethsemane, hvor Herren vel blot behøvede at vise sig, for at styrte alle sine stridbare Fjender baglængs til Jorden, men lod sig dog binde og korsfæste af dem, fordi Hans Time var kommet, eller, som Han ogsaa sagde, deres Time med Mørkets Magt. Her griber den ene Lighed den anden, saa Morten Luthers aandelige Levnets-Løb bliver mig et Billede af hvad jeg læser i Evangelierne om Herren, som opvakke Lazarus, holdt sit Indtog i Jerusalem under Folke-Jubel, nød Nadveren med sine Disciple, og gik saa, efterat have sunget Lov-Sangen, til sin Lidelse, hvor den Ene af Hans Discipler forraadte, den Anden fornægtede og Alle forlod Ham, til Korsfættelse mellem to

Røvere, og, skjøndt jeg ikke tør borge for, at Alle vil finde Ligheden saa gjennemgribende som jeg, vil dog sikkert hvem der kjender det sidste Tidsrums Historie finde Lighed nok at dvæle og at studse ved, og Bespottelsen skal man i det Mindste ikke savne, da den unægtelig gjennem det attende Aarhundrede overdøver Klage-Lyden under Korset, og forstummer kun ved Jord-Skiælvet, og ved Klippe-Revningen i Revolutionen.

Hvem der har poetisk Sands, eller endog kun nogen virkelig Ærbødighed for Aand, vil sikkert indrømme mig, at Luthers Kæmpe-Liv med sine Virkninger skaber en historisk Tragoedie, man ei let skal finde Magen til; thi man seer en christelig Kæmpe-Aand i Kamp med den store europæiske Kirke-Stat, som, i Grunden aldeles verdslig, dog har gjort sig gjældende som en synlig Aande-Verden, 2500g Kampen maa han føre i et Forbund med den aabenbare Verdslighed og den aandløse Kundskab, som piner ham langt meer end Fienden, og truer med at opsluge hele Frugten af hans dyrekjøbte Seier, saa Følgen kun skal blive, at den kjødelige Kirke-Verden afløses af et bibelsk Skygge-Rige, hvori hans Skygge bærer Pave-Kronen, medens verdslig Magt og pedantisk Skolastik dele Scepteret eller tvistes om det.

Her mindes vi imidlertid om, hvad her er Hoved-Sagen, at til de to Vidner for Troen, det kirkelige og videnskabelige, kommer endnu et Tredie, nemlig det personlige; thi der har, i det Mindste siden Apostlernes Dage, neppe været nogen Kirke-Tjener eller Skole-Mester, hos hvem Personen var saa kraftig og dog saa christelig fremtrædende, som hos Morten Luther, hvem jeg derfor ikke betænker mig paa at kalde Martyren over alle Martyrer i den christelige Kirkes Historie, der har fortjent at canoniseres og skrinlægges som en Skyts-Helgen, forsaavidt dette Ord kan have en christelig Betydning, og at det virkelig kan have en saadan, seer man især paa vort Norden, hvor man over i to hundrede Aar, uden mindste Afguderi, kirkelig ærede Luther som en Skyts-Helgen, hvem man havde Troen at takke, og hvis Testament, i Catechismussen til Folket, og i Confessionen til de Lærde, var en ligesaa ufravigelig Rette-Snor som Bibelen.

Han er i denne Henseende den Eneste i sit Slags, den eneste christelige Præst, som af Nødvendighed blev Parti-Stifter, og dog en uplettet Martyr for Kirke-Troen, men som personligt Vidne hører han til den apostoliske Vidne-Skare, som uden at ændse Livet i denne Verden, aabenbar trodsede Verdens-Magten med sin Tro paa det evige Liv i Christo. Denne Skare, der vel ingenlunde er saa talrig, som man af Martyrologierne skulde slutte, men dog 251forbausende stor, udmærker sig ved en frimodig Beraabelse paa egen Erfaring af Troens guddommelige Kraft, og ved et dertil svarende daadfuldt Liv, og agte det ei for et Offer de bringe, men for en Lykke der times dem, naar de, ved Enden af deres Løbe-Bane, kan ære Herren i Ilden, beseigle Vidnesbyrdet med deres Blod. Om dette virkelig skeer, derpaa kommer det, som Rimbart meget rigtig anmærker om Ansgar, lidet eller intet an; thi Tusinde kan blive halshuggede for en Tro, uden at det, i og for sig selv betragtet, giver Troen noget Vidnesbyrd, medens Vidnesbyrdet af en eneste ærlig, betænksom Alvors-Mand, hvis Kæmpe-Liv beviser, at Troen var ham kjærere end hele Verden, og gav ham Kraft og Mod til at prøve Styrke med den, et eneste saadant Vidnesbyrd nødvendig indgyder hver Alvors-Mand Høiagtelse for denne besynderlige Tro, og vækker en god Formodning om Dens guddommelige Udspring.

Her see vi da det trefoldige Vidnesbyrd, hvoraf Christendommen med Rette er stolt: det Kirkelige, som bæres af alle Troens Bekjendere, det Videnskabelige, som bæres af Lære-Standen, og det Personlige, som man, ved at betragte Arilds-Kirken, vel maa kalde det Bispelige, og som i alt Fald er det Hyrdelige, da det ret egenlig minder om den gode Hyrde, som satte Livet til for Hjorden, og vil aldrig fattes Tjenere, som træde i Hans Fodspor. Det Sidste er unægtelig det frugtbareste og mest forbausende, fordi det er derved Troen triumpherer; det kan ikke være dødt og det er fatteligt for Alle, men det maa dog nødvendig sees i sin Forbindelse med de andre Vidnesbyrd, hvoraf det udspringer, for at virke velgrundet Overbeviisning.

(Fortsættes).